

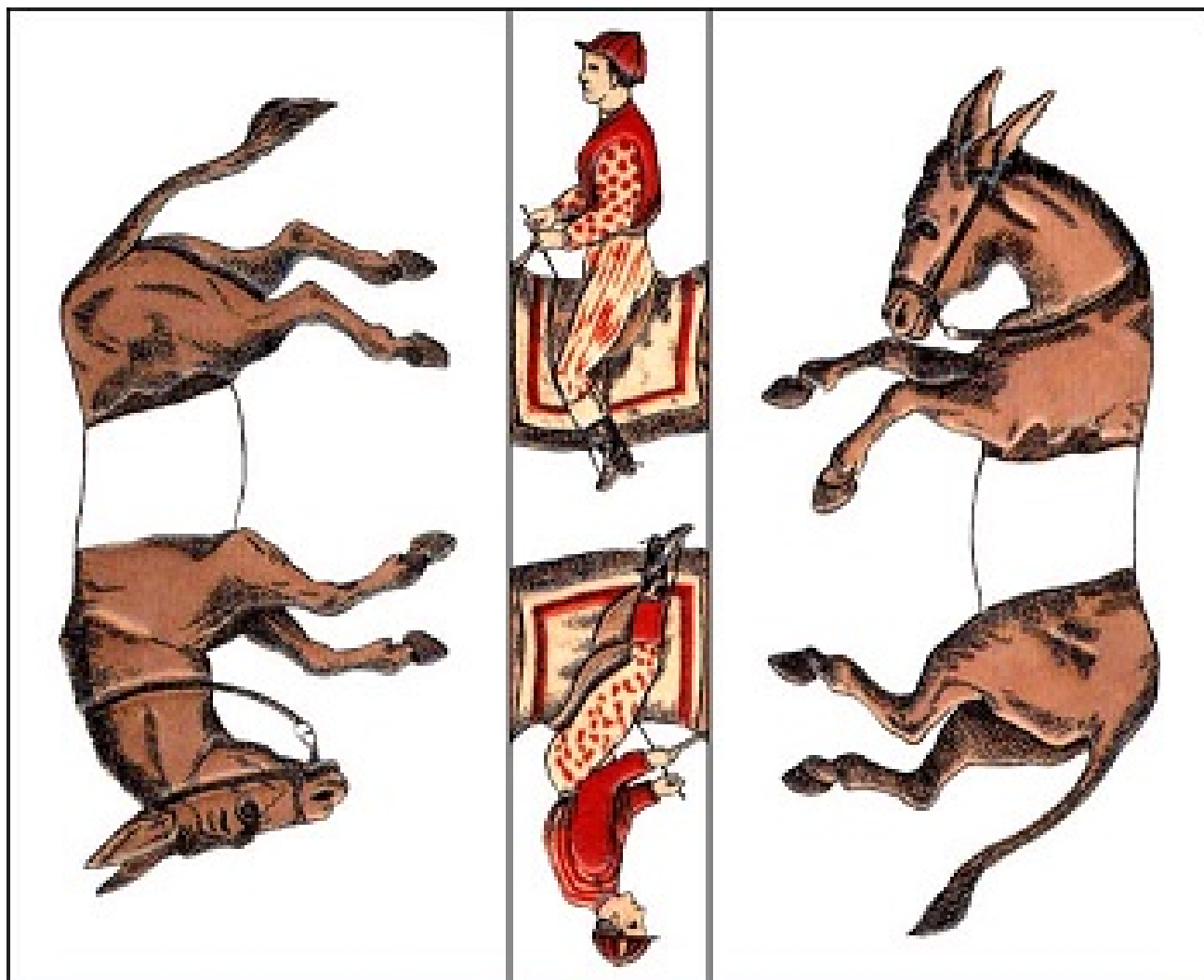
De puzzelkoning

- door Dirk Goes -

Samuel (Sam) Loyd werd op 31 januari 1841 geboren in Philadelphia in een welgestelde familie, als jongste van 8 kinderen. Drie jaar later verhuisde het gezin Loyd naar New York, waar Sam opgroeide. Hij begon met het wedstrijdschaak op 14-jarige leeftijd, toen hij samen met zijn broers Thomas en Isaac lid werd van een schaakclub, maar op dat moment was hij al enkele jaren bezig met het componeren van schaakproblemen en -studies, naar eigen zeggen gemiddeld één per dag.

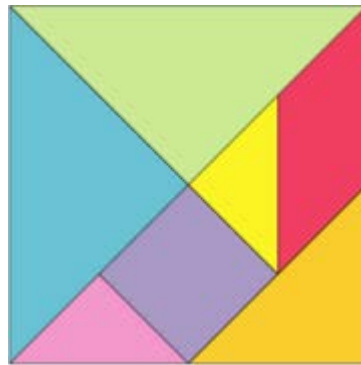
Op 14 april 1855 was de New York Saturday Courier de eerste krant die een studie van hem publiceerde. Hierdoor aangemoedigd stuurde hij zijn werk naar het schaaktijdschrift Chess Monthly, waar men zo onder de indruk was van zijn capaciteiten dat hij in 1857 werd benoemd tot puzzelredacteur. Een bliksemcarrière voor een jongen die op dat moment pas 16 jaar oud was.

Loyd maakte niet alleen schaakstudies, maar ook wiskundige puzzels, die als warme broodjes over de toonbank gingen en commercieel zeer aantrekkelijk waren. Op 17-jarige leeftijd verkocht hij zijn zogeheten Trick Mules Puzzle voor 10.000 dollar aan circusdirecteur P.T. Barnum, die het gebruikte als reclamemateriaal. Deze puzzel zag er als volgt uit:

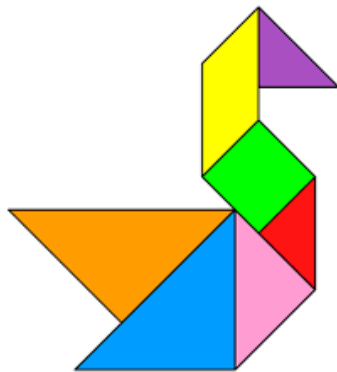

De bedoeling is de stukjes uit te knippen en zo te leggen dat het net lijkt of de jockeys op de ezels rijden, waarbij vrouwen niet is toegestaan. Ik snap er zelf geen pepernoot van, maar wie het eens proberen wil, *be my guest!* Voor wie meteen naar de oplossing wil kijken, zie de volgende animatie: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Donkeys_Animation.gif.

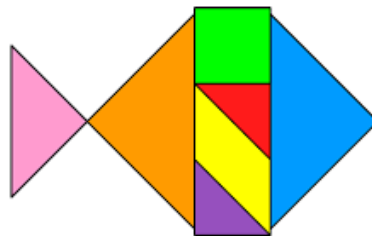
Loyd was ook gefascineerd door tangrapuzzels, op dat moment een rage in de Verenigde Staten. Een tangram is een Chinese puzzel bestaande uit 7 geometrische stukjes (de tans), die tezamen een vierkant vormen. Dit is zo'n tangram:

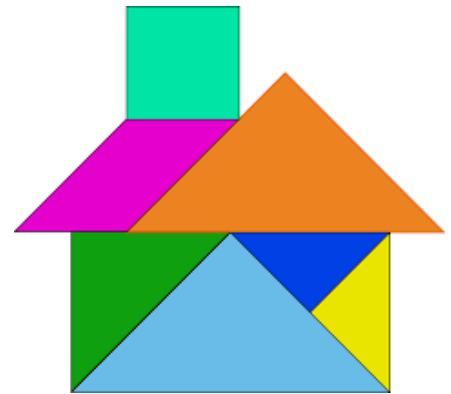
Je kunt er leuke figuurtjes van maken. Kijk maar:

Zwaan

Vis

Huis

Loyd publiceerde een boek met 700 verschillende tangrams. Het werd een bestseller.

In 1858 beëindigde Loyd zijn middelbare school en begon aan een ingenieursstudie, die hij nooit afmaakte omdat het hem al snel duidelijk werd dat hij meer dan fatsoenlijk kon leven van het geld dat hij verdiende met de verkoop van zijn studies en puzzels aan kranten en tijdschriften. Mede door de successen van Paul Morphy was schaken erg populair in die tijd, en elke zichzelf respecterende Amerikaanse krant had wel een schaakrubriek. Zo publiceerde Loyd ook in de tijdschriften 'Musical World' en 'The New York Illustrated News'. Soms gebruikte hij welgekozen pseudoniemen als W.K. Bishop, W. King en A. Knight.

Loyd was een veelzijdig man, die ook erg goed was in buikspreken, goochelen en tekenen. Hij begon een loodgietersbedrijf, opende een keten van muziekwinkels, en gaf zijn eigen puzzelblad uit, genaamd Sam Loyd's Puzzle Magazine. Ook hield hij zich bezig met allerlei schaakcuriosa, zoals het snelst mogelijke pat vanuit de beginstelling. Hij componeerde het volgende, tot op de dag van vandaag een record:

1. c4 h5; 2. h4 a5; 3. Da4 Ta6; 4. Dxa5 Tah6; 5. Dxc7 f6; 6. Dxd7+ Kf7; 7. Dxb7 Dd3; 8. Dxb8 Dh7; 9. Dxc8 Kg6; 10. De6 pat.

Met alle stukken nog op het bord kan het ook, zij het iets minder snel. Ook deze is van Loyd:

1. d4 d6; 2. Dd2 e5; 3. a4 e4; 4. Df4 f5; 5. h3 Le7; 6. Dh2 Le6; 7. Ta3 c5; 8. Tg3 Da5+; 9. Pd2 Lh4; 10. f3 Lb3; 11. d5 e3; 12. c4 f4; pat.

Een vriend wedde eens met hem dat hij met zwart eenvoudig remise kon houden door gewoon de witte zetten te kopiëren. Dat was snel verdiend voor Loyd: 1. d4 d5; 2. Dd3 Dd6; 3. Dh3 Dh6; 4. Dxc8 mat.

In 1867 reisde hij naar Parijs waar hij van 4 juni tot en met 11 juli meedeed aan een dubbelrondig schaaktoernooi. Loyd wilde bewijzen dat hij naast een briljant probleemcomponist ook een groot schaker was. Het moet een bittere teleurstelling voor hem zijn geworden, want hij kwam niet verder dan een score van 6 uit 24 (eigenlijk 6½ uit 24, maar bij remise kregen beide spelers een reglementaire nul). Op 27 juni speelde Loyd met zwart een bijzondere partij tegen de Cubaanse kampioen Golmayo.

Wit:	Celso Golmayo
Zwart:	Sam Loyd

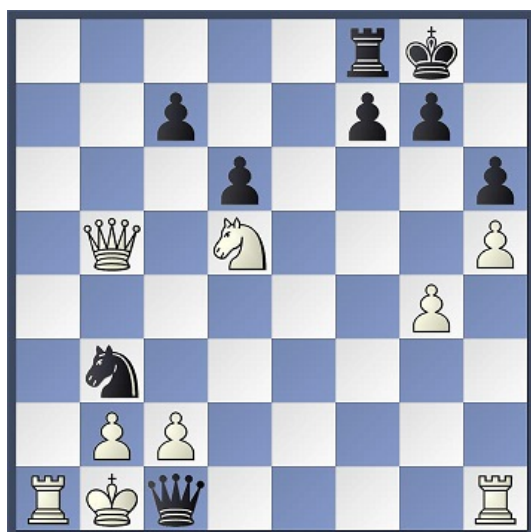
Stelling na 29. Te3-a3:

Loyd zou goede winstkansen hebben na het simpele 29. Txa3; 30. bxa3 Dg5+, maar deze stelling maakte de briljante studiecomponist in hem wakker. Na enig nadenken kondigde hij mat in 8 aan, en terwijl Golmayo wit wegtrok declameerde Loyd de volgende zettenreeks:

29. Ta1+; 30. Txa1 Dg5+; 31. Kb1 Pd2+; 32. Kc1 Pb3++; 33. Kb1 Dc1+; 34. Txc1 Pd2+; 35. Ka2 Ta8+; 36. Da4 Txa4 mat.

De Cubaan was totaal overdonderd en reikte Loyd ter overgave de hand. Teruggekeerd op zijn hotelkamer speelde Golmayo de partij nog eens na, en ontdekte tot zijn ontzetting dat zijn opgave op z'n zachtst gezegd nogal prematuur was! We gaan even terug naar de stelling na 33. Dc1+:

Als wit op c1 slaat, gaat het inderdaad mat, maar slaan is niet verplicht! In de diagramstelling kan de witte koning naar a2 vluchten, en het is maar de vraag wie er dan zou winnen. De volgende dag sprak Golmayo Loyd erop aan, waarop Loyd verklaarde dat hij het inmiddels ook had gezien. Gezamenlijk gingen ze naar de wedstrijdleider, die het toernooi-reglement er nog eens op nalas. Er bleek geen sanctie te staan op geannonceerde matten waar een lek inzat, en tja, Golmayo had nu eenmaal opgegeven. Zijn nul werd dan ook niet teruggedraaid. De moraal van dit verhaal is natuurlijk altijd kritisch te zijn op mensen die iets beweren, hoe stellig dan ook.

Overigens stelt Yasser Seirawan (en wie ben ik om hem tegen te spreken) in zijn boek *Winning Chess Combinations* dat de stelling ook na 34. Ka2 gewonnen is voor zwart. Na 34. Dxc2 geeft hij de volgende varianten:

- A. 35. Dxb3 Ta8+ 36. Da3 Dc4+ 37. Kb1 (37. b3? Dc2 mat) De4+; 38. Ka2 Dxd5+; 39. Kb1 Dxb1+.
- B. 35. Pxc7 Pxa1; 36. Pa6 Pb3; 37. Dxb3 Dc6; 38. Td1 Dxa6+ met een gewonnen eindspel.
- C. 35. Db7 Pc5; 36. Dc6 Tb8; 37. Tab1 (37. Rhb1? Qb3 mat) Dc4+; 38. Ka1 Pb3+; 39. Ka2 Pc1+; 40. Ka3 Da2 mat.

Het toernooi werd gewonnen door Ignatz von Kolisch, voor Winawer en Steinitz, maar ook daar zat een luchtje aan. Von Kolisch arriveerde pas op 7 juni in Parijs toen het toernooi al drie dagen aan de gang was, maar toch kreeg hij van de organisatie toestemming om mee te doen. Met zijn eerste prijs verdiende Von Kolisch een bedrag van 5.000 francs, alsmede een kostbare Sèvres-vaas. Hij wist de vaas te verkopen, investeerde het geld in onroerend goed, en werd uiteindelijk een vermogend man.

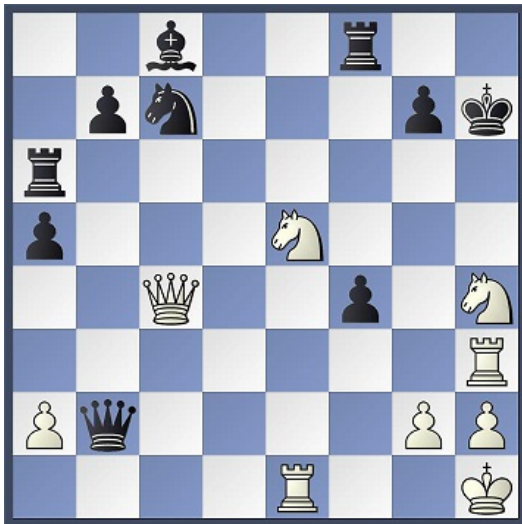

Loyd op latere leeftijd.

In 1870 trouwde Loyd met Addie Coombs. Ze betrokken een woning in Elisabeth, New Jersey, en kregen vier kinderen. Loyd was toen al een paar jaar gestopt met het maken van studies, maar toen hem in 1876 werd gevraagd de probleembrubriek van 'The American Chess Journal' op zich te nemen, begon het toch weer te kriebelen. Een jaar later kreeg het blad een nieuwe eigenaar in Charles Moore, die Loyd vroeg om meteen maar de gehele eindredactie op zich te nemen. Moore spoorde hem tevens aan een schaakboek te schrijven, en in 1878 kwam *Chess Strategies* uit, bevattende 535 door Loyd gecomponeerde studies. Eén van deze studies kwam uit een echte partij, die Loyd en Moore in 1876 hadden gespeeld.

Wit:	Sam Loyd
Zwart:	Charles Moore

1. e4 e5; 2. f4 exf4; 3. d4 d5; 4. Ld3 Pf6; 5. Lxf4 c5; 6. Lg5 dxe4; 7. Lxe4 cxd4; 8. Lxf6 Dxf6; 9. Pf3 Lc5; 10. 0-0 0-0; 11. Pbd2 d3+; 12. Kh1 dxc2; 13. Lxh7+ Kxh7; 14. Dc2+ Dg6; 15. Dxc5 Pa6; 16. Db5 Pc7; 17. Dc4 Db6; 18. Ph4 a5; 19. Pdf3 Ta6; 20. Pe5 f6; 21. Tf3 Dxb2; 22. Te1 f5; 23. Th3 f4

In deze stelling kondigde Loyd mat in zes aan, en wel zo: 24. Pf5++ Th6; 25. Txh6+ gxh6; 26. Dxc7+ Ld7; 27. Dxd7+ Tf7; 28. Dxf7+ Kh8; 29. Pg6 mat. Later kwam hij erachter dat hij in de diagramstelling een nog sneller (en mooier) mat in handen had met het verbijsterende 24. De6!! Een buitengewoon elegante interferentie die in probleemkringen naar zijn uitvinder een Novotny wordt genoemd. Zwart kan op drie manieren nemen, en die gaan allemaal mis:

- A. 24. Lxe6; 25. Pf5+ Kg8; 26. Pe7 mat.
- B. 24. Pxe6; 25. Pf5+ Kg8; 26. Pe7 mat.
- C. 24. Txe6; 25. Pg6+ Kg8; 26. Th8 mat.

In januari 1880 bracht Loyd zijn 14/15-puzzel op de markt. Deze schuifpuzzel zag er als volgt uit:

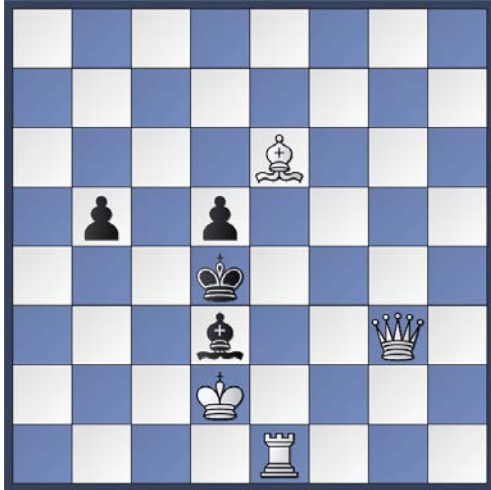

De bedoeling was om de blokjes zo te schuiven dat de cijfers in numerieke volgorde kwamen te liggen, dus de 14 voor de 15. Loyd loofde een prijs van 1.000 dollar uit voor de eerste die het zou lukken, een goede marketingtruc want hij wist donders goed dat het probleem onoplosbaar was. De prijs is dan ook nooit geclaimd. Loyd vroeg patent aan op de puzzel, maar dat werd geweigerd, juist omdat het onoplosbaar was.

Loyd was natuurlijk een geniaal mens, maar zijn karakter vertoonde ook wel een paar minder mooie eigenschappen. Zo claimde hij de uitvinder te zijn van de 14/15-puzzel, wat aantoonbaar onjuist was. Ook werkte hij een tijdje samen met de Britse wiskundige Henry Ernest Dudeney. Dat ging aanvankelijk naar wederzijdse tevredenheid, maar toen Dudeney erachter kwam dat Loyd zijn puzzels onder zijn eigen naam publiceerde, was het snel gedaan met de samenwerking.

In 1910 begon Loyd aan een nieuw schaakboek, getiteld 'Cyclopedia of Puzzles', maar publicatie hiervan heeft hij niet meer mogen meemaken. Hij overleed op 10 april 1911. Het boek werd afgemaakt door zijn zoon Walter (die voor de gelegenheid om marketingtechnische redenen zijn voornaam veranderde in Sam jr.) en kwam in 1914 op de markt.

Tijd om naar wat Loyd-studies te kijken:

Opgave

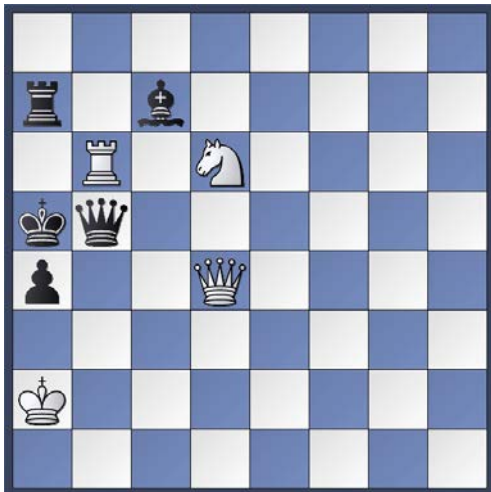
Mat in 2.

Oplossing

1. Te4+ Lxe4

- 1. Kc5; 2. Dc7 mat.
- 1. Kxe4; 2. De3 mat.
- 1. dxe4; 2. Dd6 mat.

2. Dc3 mat.

Opgave

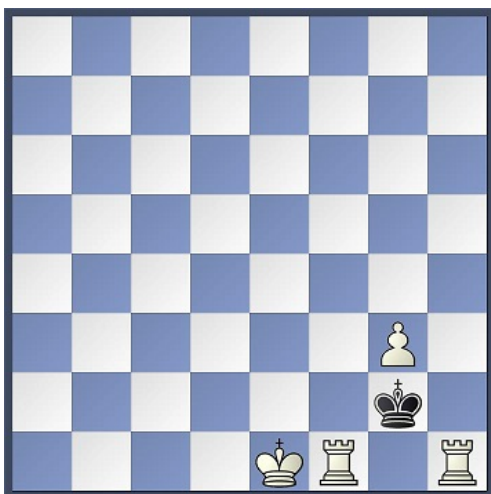
Mat in 2.

Oplossing

1. De5 a3

- 1. Kb4; 2. Txb5 mat.
- 1. Dxe5; 2. Pc4 mat.
- 1. Kxb6; 2. Dxb5 mat.

2. Dxb5 mat.

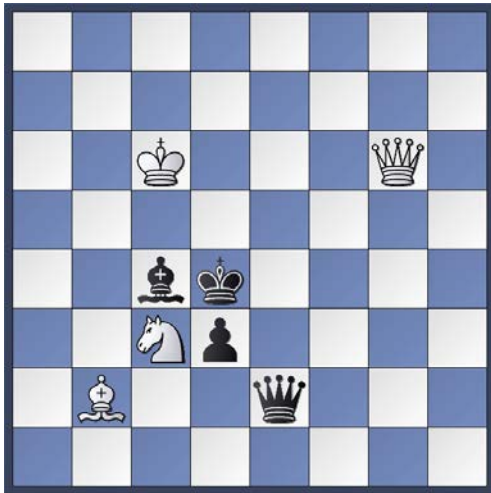
Opgave

Mat in 3.

Oplossing

1. Tf4 Kxg3

- 1. Kxh1; 2. Kf2 Kh2; 3. Th4 mat.
- 2. 0-0 Kh3; 3. T1f3 mat.

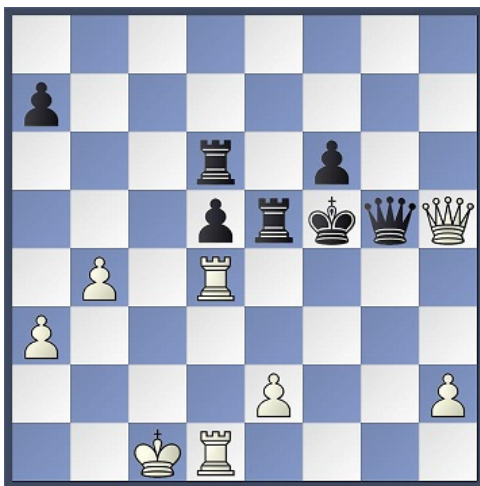

Opgave

Mat in 2.

Oplissing

1. De4+ Dxe4+; 2. Pd5 mat.

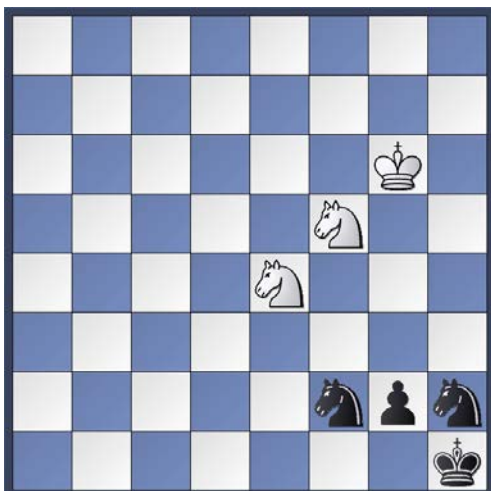

Opgave

Mat in 2.

Oplissing

1. Tf4+ Kxf4; 2. Df3 mat, of 1. Ke6 De8 mat.

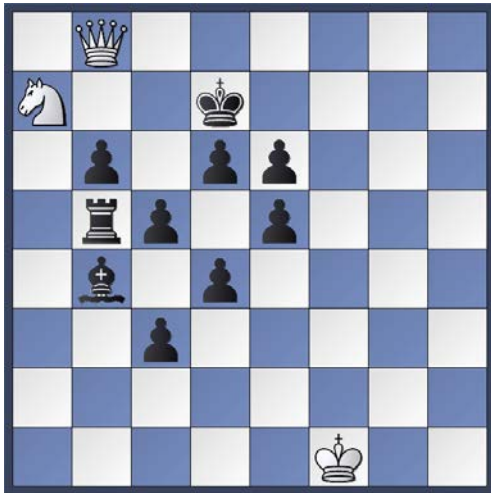
Opgave

Mat in 3.

Oplissing

1. Pfg3+ Kg1; 2. Pg5

Speelt nu het paard van f2, dan is het mat op h3, speelt zijn collega van h2, dan is het mat op f3.

Opgave

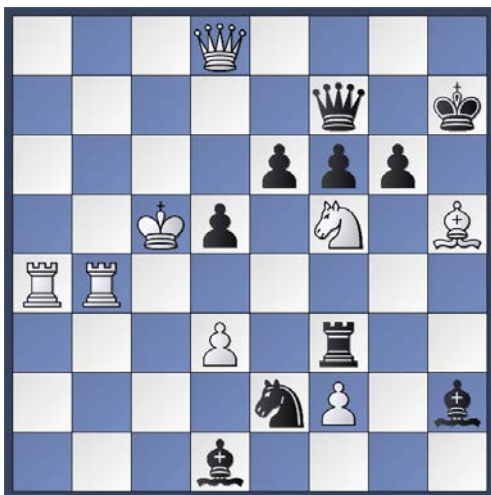
Wit aan zet geeft mat in 5.

Oplossing

1. Pc6

Dreigt 2. Db7+ en spoedig mat, dus zwart moet slaan.

1. Kxc6; 2. Dc8+ Kd5; 3. Da8+ Kc4; 4. Da2+ Kd3; 5. De2 mat.

Opgave

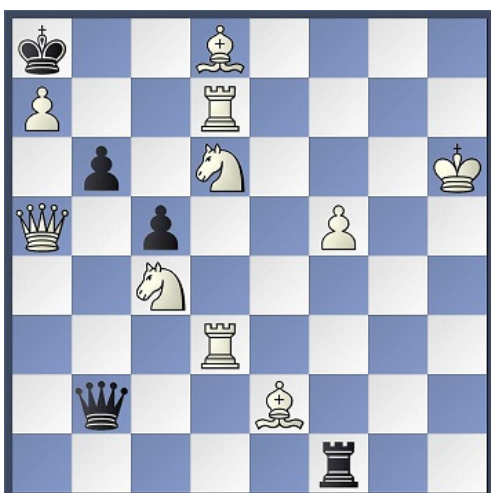
Wit aan zet geeft mat in 9.

Oplossing

1. Tb7 Dxb7; 2. Lxg6+ Kxg6; 3. Dg8+ Kxf5; 4. Dg4+ Ke5; 5. Dh5+ Tf5; 6. f4 Lxf4; 7. Dxe2+ Lxe2; 8. Te4+ dxe4

Alles geforceerd, werkelijk niet te geloven. En dan nu de coupe de grâce:

9. d4 mat.

Opgave

Wit aan zet wint.

Oplossing

Gaat de zwarte dame van de b-lijn af, dan is Pxb6 mat.
Gaat de zwarte toren van de f-lijn af, dan is Lf3 mat.

Met dit in het achterhoofd is het simpel:

1. Da1!

En wit wint in alle varianten omdat zwart geen zinnige schaakjes heeft.